

Управљање земљиштем у Републици Српској - недостаци и препоруке

Проф. др Михајло Марковић,
Универзитет у Бањој Луци, Пољопривредни факултет

„Креирање политика заснованих на доказима“

Бања Лука, 07. март 2023. године

1. Значај одрживог управљања земљиштем у Републици Српској?

- У Републици Српској (РС) постоји око 0,83 ha пољопривредног или око 0,68 ha обрадивог земљишта по становнику.
- Просјек обрадивог земљишта по становнику у Свијету је 0,19 ha, а у ЕУ је 0,21 ha

Вертикални приказ (квалитет земљишних профила) много значајнији од просторног.

Велики је значај „здравог“ и плодног земљишта за добијање квалитетне и биолошки здраве хране (нарочито у органској производњи).

- У стварању микроклиматских услова повезаност четири фактора: **земљиште-биљка-вода-ваздух**.
- Никада се не може одвојити управљање земљиштем и управљање водом, а заједно могу значајно утицати на прилагођавање глобалним климатским промјенама.
- Пољопривредници из РС су велики покретачи рјешења заснованих на природи (**РЗП**), јер морају да комбинују своја традиционална знања са новим вјештинама и тако штите екосистеме од којих зависи производња хране.
- **РЗП** треба форсирати у будућности (контурна обрада земљишта и садња биљака, подзиде, плетери, садња жбунастих и дрвенастих биљака: воћака и др.).

2. Процјена доступних података (**недостаци и препоруке**)

- Основни извор података о земљишту је преузет из Карте земљишта БиХ 1985. године (**ОПК**), у размјери 1:50000 (сада доступна и у GIS формату),
- Постојећи подаци који се односе на садржај органског угљеника нису употребљиви за дефинисање полазног стања (добијени су различитим аналитичким и теренским процедурама и немају временски слијед),
- Глобални подаци и Европска CORINE база су једини извори, који се користе у праћењу стања и губитака земљишта.

Недостаци:

- Међуинституционална неповезаност и непостојање протокола у размјени постојећих база података,

- У Републици Српској још увијек није успостављен трајни (стални) мониторинг земљишта,
- Мали број запослених располаже потребним знањима и вјештинама за коришћење расположивих база података.

Препоруке:

- Идентификација загађених подручја,
- Успостављање шеме мониторинга и дефинисање протокола у размјени постојећих база података између институција унутар и ван РС,
- Увођење обука за запослено особље у јавним институцијама у коришћењу постојећих база података.

3. Правни оквир за одрживо управљање земљиштем: **недостаци** и **препоруке за побољшање**

- Закон о пољопривредном земљишту („Службени гласник Републике Српске“, бр. 93/06, 86/07, 14/10, 05/12, 119/21 и 106/22),
- Закон о шумама („Службени гласник Републике Српске“, бр. 75/08, 60/13 и 70/20),
- Закон о водама („Службени гласник Републике Српске“, бр. 50/06, 92/09 и 121/12),
- Закон о заштити животне средине („Службени гласник Републике Српске“, бр. 71/12, 79/15 и 70/20) - најновија измјена и допуна.

Недостаци:

- Недовољна примјена свих закона и њихових одредби у пракси,
- Није донесен Закон о заштити земљишта (појам „Закон о здрављу земљишта“ није терминолошки прихватљив),
- Није успостављен катастар загађених подручја,
- Није израђена Стратегија одрживог управљања земљиштем у РС ,
- Службеници у јавној управи нису упознати са обавезама које су преузете Зеленом агендом и садржајем нове ЕУ Стратегије о земљишту до 2030.

Препоруке:

- Проналажење могућих донатора за подршку изради Стратегије одрживог управљања земљиштем у РС,
- Организовање тренинга и обука за службенике, у циљу упознавања доносиоца одлука са важећим ЕУ прописима, Зеленом агендом и ЕУ Стратегијом о земљишту до 2030.

- Делегирање неких задатака на нижи ниво, како би се омогућило што боље спровођење важећих прописа и разумио значај и потреба усклађивања мјера и активности са Зеленом агендом и ЕУ стандардима.
- Ширење знања путем тренинга и обука научно-истраживачких институција и савјетодавних служби и јачање свјести појединаца.

4. Главни процеси деградације земљишта: недостаци у вези са процјеном и управљањем процесима деградације

- У Републици Српској су присутни бројни покретачи деградације земљишта, као што су:
 - изградња насеља на обрадивим површинама,
 - површинска експлоатација различитих сировина,
 - депоније, акумулације воде, изградња инфраструктуре (путева, пруга и сл.),
 - рад термоелектрана,
 - индустријских објеката,

- појава водне ерозије и клизишта,
 - неадекватно управљање земљиштем и шумама,
 - присуство нагазних мина и радиоактивних материја,
 - поплава и суша.
-
- У области међународних обавеза -најважнија је Конвенција Уједињених нација за борбу против десертификације у земљама са великим сушама и/или десертификацијом, нарочито у Африци (UNCCD).

- UNCCD је БиХ ратификовала у току 2002. године Одлуком о ратификацији Конвенције Уједињених нација за борбу против дзертификације у земљама са великим сушама и/или дезертификацијом, нарочито у Африци (Службени гласник БиХ, бр. 12/02), која је ступила на снагу исте године.
- Фокална тачка за UNCCD у Босни и Херцеговини је Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Српске.

- Везано за процесе извјештавања о процесима деградације земљишта постоје два значајна документа и то:
 1. Акциони програм за борбу против деградације земљишта и ублажавање посљедица суше у БиХ (2017) и
 2. ЛДН извјештај за БиХ-фебруар 2018 (који се састоји од 3 појединачна извјештаја).

Током 2018. године израђен је и документ под називом „Листа одабраних индикатора за животну средину у БиХ“. Међутим, проблем овог документа је што је исти усвојен 2019. године од стране Савјета министара БиХ, без уграђених коментара и сугестија Владе Републике Српске и као такав је неприхватљив и непримјењив.

Процес извјештавања за БиХ тренутно се врши на основу глобалних података и европске база података CORINE и у складу са наведеним за РС ситуација је представљена у табели испод :

CORINE класа земљишног покривача	km²	%
Урбане површине (вјештачке)	1615,2299	6,44
Пољопривредна подручја	10145,3663	40,42
Шуме и прелазна/ жбунаста подручја	13176,50	52,5
Мочваре	13,9394	0,06
Водна тијела	147,0644	0,58
Укупно	25098,1	100

5. Процјена капацитета у РС да се бави одрживим управљањем земљиштем (административни, технички, лабораторијски, образовни, итд.), **недостаци** и **препоруке**

- **Формално**, ситуација је задовољавајућа: постоје утврђене институције за управљање политикама (МПШВ РС - Одјељење за пољопривредно земљиште и МПУГЕ РС), инспекцијски надзор, едукативни центри и лабораторијски простори са опремом.

- **Реални недостаци:** недовољна повезаност између појединих институција, дефицит кадрова и скоро никаква размјена података. Велика је флуктуација радне снаге, што такође неповољно утиче на повезаност институција и на кадровску опремљеност.
- **Изазови:** На терену се шире праксе лошег управљања (земљиштем, водом и шумама), низак ниво у размјени информација/знања, слаба социо-економска ситуација, знање и свјест међу заинтересованим странама о значају земљишта је од секундарног значаја.

Препоруке:

- Коришћење повољног институционалног окружења за интеграцију одрживог управљања земљиштем;
- Коришћење функционалних финансијских и подстицајних механизма за провођење мјера одрживог управљања земљиштем на ентитетском и локалном нивоу;
- Увођење и примјена нових технологија и пракси за одрживо управљање земљиштем и ширење постојећих добрих пракси које обезбјеђују одрживост;

- Јачање капацитета, знања и искуства;
- Израда посебних протокола о размјенама података између појединих институција.

6. Закључци и препоруке даљих активности

- Подржати израду стратешких докумената: помоћи и подржати израду Стратегије одрживог управљања земљиштем у Републици Српској и усвојити ревидиран документ под називом „Листа одабраних индикатора за животну средину у БиХ“ са свим препорукама и сугестијама Владе Републике Српске;
- Израдити посебне протоколе о размјенама података између појединих институција;
- Интензивирати обуке, како службеника у јавној управи, тако и савјетодавних служби путем научно-истраживачких институција - по различитим темама (управљање базама података, значај управљања земљиштем и сл.);

- Израдити шеме и протоколе за преношење активности у области управљања земљиштем на управе општина/градова, у циљу бољег спровођење важећих прописа;
- Покренути процедуре и дефинисати елементе Закона о заштити земљишта Републике Српске.

7. Добре студије случаја и праксе управљања земљиштем – примјери добрих пракси

- Примјери добрих пракси су:
 - Примјер: Локалитет: Гојково и Стакића поље-Пелагићево; наводњавана површина: 202 хектара; мјера одрживог управљања земљиштем (SLM мјера борбе против суше). Наводњавањем је повећан принос за 35-40%.

- Гојково и Стакића поље, Пелагићево
(наводњавана површина: 202 хектара)

- Пошумљавање крша и голети садницама, Требиње.

Пошумљавање крша на подручју Херцеговине (околина Требиња):
Технике одрживог управљања земљиштем (SLM), са циљем повећања
инфилтрације и капацитета држања воде.

Успјешно пошумљавање крша и голети (околина Требиња).

Хвала за Вашу пажњу!

За више информација:

mihajlo.markovic@agro.unibl.org

